

Régészeti próbafeltárás a Kossuth téren

*(Budapest V. ker., Kossuth Lajos tér,
Hrsz.: 66156)*

Az Országgyűlés Hivatala megbízásából régészeti próbafeltárást végeztünk a tervezett Kossuth téri mélygarázs területén 2012. március 28. és május 10. között. A Kossuth tér és környezete nyilvántartott lelőhely, ugyanis a metró építésekor 1951-ben bronzkori urnasírok kerültek elő (BTM RA ltsz.: 909-79 és 1077-79), valamint az Országház építésekor pontosan nem meghatározott körülmények között római kori és középkori leleteket találtak (összefoglalva VARGA 2011, 122). A mai állapotot összevetve Vörös László 1833-ban készült térképével arra a következtetésre jutottunk, hogy a munkaterület nagy része már az eredeti Duna-meder helyére esik, a keleti sáv azonban még az egykori magas parton lehet, így a kutatóárkot is erre a helyre terveztük. Ebben a zónában egy kelet-nyugati irányú szondát nyitottunk, így egy, a Dunára merőleges metszetet kaptunk. Statikai okokból részűs oldalú munkagödört lehetett csak kialakítani. A bontás mélysége 98,51 mBf volt. Itt még újkori feltöltést találtunk.

A Duna-part szabályozásának és kiépítésének gondolata már az 1800-as évek elején felvetődött, amelyet József nádor, később Széchenyi István is szorgalmazott. Noha az 1808-ban alakult Királyi Szépitő Bizottság az anyagi feltételek jó

Test excavations on Kossuth Square

*(Budapest V, Lajos Kossuth Square,
Lrn.: 66156)*

Test excavations were carried out at the commission of The Office of the Hungarian National Assembly between 28 March and 10 May 2012, in the territory of the planned deep garage on Kossuth Square. Kossuth Square and its surroundings are a registered archaeological site because in 1951, during the construction of the underground, Bronze Age urn burials were found here (BTM RA ltsz.: 909-79 and 1077-79). Also, during the construction of the building of the Parliament, Roman Period and medieval finds were unearthed from an unidentified context (summarized in VARGA 2011, 122). Comparing the present state of affairs with the map created by László Vörös in 1833, it could be concluded that the majority of the construction site falls over the original river-bed of the Danube. The eastern zone, however, must be located on the one time levee and so it was planned to open a test trench in this area. An east-west oriented trench was opened in this zone, providing a section wall lying perpendicular to the Danube. The trench had diagonal walls to make sure the walls were stable. Modern fill was reached at a depth of 98.51 m a.B.s.

The idea of regulating and creating embankments along the Danube shore emerged as early as the beginning of the

1. kép: A Parlament építése előtti járószint a feltöltéskor használt járművek keréknyomaival
Fig. 1: The surface antedating the construction of the Parliament building, with the wheel tracks of the vehicles used during the leveling work

részét megteremtette, a munkálatok nem kezdődtek meg. Az 1838-as nagy árvíz pusztítása rávilágított arra, mennyire fontos lenne ezeket a szabályozási munkákat elvégezni, erre azonban még majd negyven évet várni kellett (SOMOGYI 1988, 25–26). Az árvíz elvonultával megkezdődött a romok eltakarítása, amely során a törmeléket használták fel a partok kezdetleges feltöltéséhez. Ezt igazolja, hogy az egykor az Országház helyén állt első pesti vízmű, amely 1868-tól üzemelt, már a töltésrétegekre épült. Az 1872-1913 között tervezett változtatásokat ábrázoló 1913-as térképen is látszik a különbség az eredeti állapotokhoz képest. A partfalak belvárosi kiépítése az 1870-es években készült el, ezek azonban nem bizonyultak megfelelőnek, ugyanis 1876 márciusában újabb jeges ár pusztított, így elrendelték azok megmagasítását. 1885-ben indult az Országház építése, amelynek útjában volt a vízmű, ezért azt áttelepítették, és eredeti helyétől északabbra, a jelenlegi munkaterületen újjáépítették. Ez a gépház 2012-ig volt használatban.

1800s at the urging of Archduke Joseph, Palatine of Hungary and later by István Széchenyi too. Though the Royal Beautification Committee founded in 1808 mostly established the necessary financial conditions, the construction works did not begin. The destruction of the great flood in 1838 called attention to the necessity of carrying out these regulation works, but it was still delayed for another forty years (SOMOGYI 1988, 25–26). After the flood waters retreated the authorities began to clear away the ruins and the debris was utilized as preliminary fill of the riverbank. This is shown by the fact that the first waterworks in Pest, operating from 1868 and located where the Parliament building is now located was already constructed on the top of the layers of fill. The difference from the original state is also visible on a map from 1913 showing the changes planned between 1872 and 1913. The construction of the river walls in the downtown area was completed in the 1870s. These, however, did not prove sufficient, as in 1876 the town was dev-

2. kép: A Vasárnapi Újságban megjelent illusztráció a feltöltési munkálatokról
 Fig. 2: Illustration published in the weekly paper "Vasárnapi Újság" depicting the leveling work

A feltárás során a kutatott mélységig a terület feltöltésének négy periódusát tudtuk elkülöníteni. Az első periódus az 1838-as árvíz után keletkezhetett, ebben olyan épülettörmeléket találtunk, amely még a 18. századi építkezésekre jellemző, kő-tégla vegyes falazatokból származott. Ezt a periódust egy szürke, salakos-homokos, leiszapolódott járószint zárta. A kutatóárok teljes felületének bontási szintje ez a járószint volt. A teljes tisztítás után a járószinten meg tudtuk figyelni azoknak a járműveknek a keréknyomait, amelyekkel a következő feltöltési rétegeket hordták a területre (1. kép). A Vasárnapi Újság rendszeresen tudósított a munkálatokról, 1872-ben metszeten is ábrázolták a feltöltés menetét (2. kép, SÁMI 1872, 304). Ennek a második feltöltési periódusnak az alsó két rétegét feltehetően a középkori Pest területéről hozták ide, mivel az

astated by another ice flood and an order went out to raise the walls. The construction of the Parliament building was begun in 1885 As the waterworks were in the way, they were relocated and new ones built north of their original location in the area of the present construction site. This engine house was used until 2012.

We were able to distinguish four phases of leveling in the area down to the excavated depth. The first leveling phase might have been created after the 1838 flood. It contained debris originating from the mixed stone-brick walls characteristic of 18th century buildings. This phase was closed by a grey, slaggy-sandy sediment surface. This surface was at the level of the excavation along the entire trench. After complete cleaning of the surface, the wheel tracks of the vehicles with which the next leveling layer

újkori leletanyag mellett 13–17. századi kerámiatöredékeket, többek között itáliai majolikát, kínai porcelánt és török fajansz díszedényeket (3. kép) is találtunk. (Régészeti korú leletek azonban nem csak innen kerültek elő. Jellemző volt, hogy ugyan szórványosan, de szinte minden rétegben találtunk középkori kerámiatöredékeket.) Ebben a második periódusban már a 19. századból származó épülettörmelékét hordták ide, amely törtkövet, többféle bélyeges téglát, korai betontörmelékét tartalmazott. Az elbontott épületekkel együtt az azokkal elbontott kályhák omladékát is ide hordták, így igen nagy mennyiségben kerültek elő 18–19. századi kályhák darabjai. Közülük kiemelkedik egy igen díszes, neorokokó kályha, amely feltehetően teljes egészben összeállítható lesz (4. kép). Érdekes az a feliratos darab is, amely Brxa János tabáni kályhászmester műhelyében készült (S. CSEREY 2007, 80–81). Ezt a periódust egy salakos, agyagos, kavicsszórásos felületű járószint zárta, amely feltehetően az Országház építésekor volt használatban. Ebből a korszakból származik az a gerendaszerkezetű épület, amelynek alapjait a terület északkeleti sarkában ta-

was transported to the area (Fig. 1) could be observed. The weekly paper “Vasárnapi Újság” (Sunday News) published regular reports about this work, and in 1872, the process of leveling was shown in an engraving as well (Fig. 2, SÁMI 1872, 304.). The lower two layers of this leveling phase were probably transported here from the territory of medieval Pest, as in addition to modern finds, it contained 13th-17th century potsherds too including Italian faience, Chinese porcelain and Turkish faience luxury ware (Fig. 3). (This was not the only place, however, where we found archaeological objects. Each of the layers were characterized by the – although sparse – occurrence of medieval potsherds.)

In this second phase, workers transported 19th century debris here containing crushed stone, different types of stamped bricks, and debris from early concrete. Remains of the dismantled stoves were moved here together with the material of the demolished buildings, so a large number of pieces of 18th-19th century stoves were unearthed. A richly ornamented neo-Rococo stove which can probably be en-

3. kép: Izniki kék-fehér stílusú fajansztál, 1545 körül
 Fig. 3: An Iznik blue-and-white faience bowl, ca. 1545

4. kép: Neorokokó kályha tördéke a feltöltésből
Fig. 4: Fragment of a neo-Rococo stove from the fill

láltuk meg. Az épület feltehetően leégett, területén 20-30 cm vastag faszénréteg került elő.

Az Országház megépítését követő területrendezéshez köthető a harmadik feltöltési periódus. Ebben találtuk meg a város korai közműveinek nyomát (vízvezeték-rendszer, városi gáz közvilágítás csőhálózata és kandeláberlábai). Az utolsó feltöltési periódus már a II. világháború utáni romeltakarítás során került a területre, ebben a környékbeli házak megsérült homlokzati elemeit és feltehetően az Országházról származó neogótikus kőfaragványt – egy fiáléről származó kúszólevél töredéket – is találtunk.

A területen a kutatott mélységig régészeti korú objektum nem került elő, azonban a feltöltésben a város történetének szempontjából igen érdekes emlékeket – építészeti töredékeket és tárgyi leletanyagot – találtunk. Ilyenek pl. azok a megvonalazott palatábla töredékek, amelyek közül az egyikben felirat is megmaradt, valamint egy csontból faragott játékkorong és a Kígyó Patikából származó tégely.

Kovács Eszter

tirely reconstructed in the future (Fig. 4) is an especially remarkable example. An interesting stove bearing inscriptions was produced in the stove manufacturing workshop of Master János Brxa in the Tabán (S. CSEREY 2007, 80–81). This phase was closed by a slaggy, clayey surface covered with pebbles, which was supposedly in use during the construction of the Parliament building. A building with a beam structure, the foundations of which were found in the northeastern corner of the territory, dated from this period too. The building probably burned down since a 20-30 cm thick charcoal layer covered its territory.

The third leveling phase is associated with the organization of the areas infrastructure following the construction of the Parliament building. We found the remains of the early urban public utility system (water supply system, pipe system and the feet of the candelabra connected to urban gas street-lighting). The final leveling phase had already been transported to the area after World War II d from nearby houses and a neo-Gothic carved stone ornament probably from the Parlia-

Irodalom/References:

S. CSEREY 2007 • S. Cserey É.: Az 1800-as évek feledésbe merült Pest-Budai kályhás mesterei II. TBM 33 (2007) 71–84.

SÁMI 1872 • SÁMI L.: A fővárosi Duna-szabályozás I-II. Vasárnapi Újság 19 (1872) 291–293, 304–305.

SOMOGYI 1988 • Somogyi M.: Az árvíz hatása Pest építésügyére: In: Kaján I. (szerk.), „Jégszakadás és Duna' kiáradása” Pest-Buda 1838. Kiállítási katalógus. Budapest 1988, 24–27.

VARGA 2011 • Varga G.: Római kori őrtornyok Budapesten (Mítosz és valóság) (Roman age Watch-towers in Budapest [Myth and reality]). ArchÉrt 136 (2011) 115–134.

ment building – a fragment of a crocket from a pinnacle.

No features with archaeological dating power were found in the area at the excavated depth although the leveling contained relics of urban historical interest – architectural fragments and objects such as pieces of a lined slate, one even with a surviving script fragment, a bone gaming piece and a jar from the Kígyó Apothecary.

Eszter Kovács